

Bc. Adéla Kunstová,

The position of scene-setting adverbials in English and Czech. A comparison on the basis of parallel texts

Postavení scénických příslovečných určení v angličtině a češtině. Srovnání na základě paralelních textů

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky
Praha, 2013

Posudek vedoucí práce

Předložená diplomová práce zkoumá časové a místní příslovečné určení v angličtině a češtině z hlediska postavení ve větě a aktuálněčlenské funkce. Zkoumaná adverbialia se od jiných příslovečných určení liší disponovaností svých sémantických rolí tvořit rámec vlastního slovesnému ději, tj. tvořit součást tematické sekce. Příslušnost k této sekci se v češtině v důsledku primárně aktuálněčlenské funkce jejího slovosledu reflektuje v jejich nekoncovém, nejčastěji počátečním postavení. Naproti tomu anglický gramatický slovosled jim primárně přiřazuje koncovou pozici, a to i v případě jejich kontextové nezávislosti. Počáteční postavení jiného členu než podmětu je v angličtině podstatně řidší než v češtině a bývá zpravidla motivováno nějakými kontextovými podmínkami, nejčastěji návaznou, řídčejí emfatickou funkcí. Časová a místní adverbialia však mohou mít i aktuálněčlenskou funkci jádra výpovědi, a pak zaujímají koncovou pozici v obou jazycích. Zatímco v češtině je tato pozice jednoznačným indikátorem rematické funkce těchto adverbialíí, v angličtině o jejich AČV funkci sama o sobě nic nevyovídá, neboť může obsahovat jak réma, tak téma. Cílem předloženého výzkumu je zjistit, do jaké míry se postavení těchto adverbialíí v angličtině a češtině liší a které faktory hrají při překladau roli v jejich umístění.

Výzkumný materiál je čerpán z beletristických paralelních textů v InterCorpu, 100 dokladů z deseti anglických románů a jejich českých překladů, 100 dokladů z devíti českých románů a jejich anglických překladů, což vyloučilo možný vliv autorova a/nebo překladatelova idiolektu. V důsledku vyššího počtu překladů beletrie z angličtiny do češtiny než v opačném směru se však počet různých anglických a českých pramenů liší: zatímco v angličtině je materiál čerpán z deseti různých autorů, v češtině je jich podle seznamu na s. 75 sedm, na s. 31 se jich uvádí pět. Všechny příklady jsou v příloze přehledně uspořádány s grafickým vyznačením adverbialíí ukazujícím shodnou či neshodnou pozici v anglické a české verzi. Pozice adverbialíí je dále schematicky zaznamenána ve zvláštním sloupci, stejně jako aktuálně členská funkce, takže lze snadno a rychle vyhledáním AČV funkce zjistit počet shodných a neshodných pozic anglických a českých adverbialíí v daných větných kontextech. Pramen jednotlivých dokladů však lze dohledat jen v InterCorpu; čtenář by pro názornost uvítal uvedení pramene za každým dokladem, popř. druhou přílohu s doklady řazenými podle autorů.

Také text práce je uspořádán přehledně a systematicky: v teoretické části jsou adverbialia vyložena z gramatického a aktuálněčlenského hlediska, v praktické části je nejprve zpracován soubor anglických dokladů a jejich českých protějšků, pak soubor českých dokladů a jejich anglických protějšků, přičemž první polovinu obou souborů tvoří určení časová a druhou určení místní.

Gramatický aspekt se soustřeďuje na realizační formy, z nichž jsou pro téma práce relevantní adverbium a předložková a substantivní fráze (větné a polovětné realizace mají fixní pozici), a na syntaktickou funkci zkoumaných adverbialíí, tj. temporální a místní určení ve funkci adjunktů, neboť pouze tato syntaktická funkce může být nositelem AČV funkce tématu nebo rématu. I z této funkce jsou náležitě vyloučena časová určení neurčité frekvence, neboť ta jsou orientována k AČV funkci vlastního přechodu. Náležitě jsou

zaznamenány případy, kdy se iniciální české adverbíale reflektuje v anglickém počátečním podmětu se stejnou sémantickou rolí.

Aktuálněčlenský aspekt se soustřeďuje na faktory určující AČV funkci, zohledněn je i faktor prozodický, neboť koncová tematická adverbíalia stojí v prozodickém stínu za intonačním centrem (v práci uváděným nepřesně jako *intonation shade* s. 58, *post-prosodic shade* s. 26, spr. *post-IC prosodic shade*). Souhra faktorů však není aplikována na případy rémat obsahujících více složek, jako např. ex 35/s. 60, jehož rematická sekce zahrnuje temporální a lokální určení, z nichž první autorka přiřazuje k tématu: souhra všech faktorů však indikuje u časového určení *před mnoha lety / many years ago* funkci rematickou: jde o určení kontextově nezávislé, sémanticky specifikované kvantifikátorem, v postverbální pozici před vlastním rématem. Aby toto adverbíale bylo tematické, muselo by stát v počáteční pozici. Výklad sémantického faktoru náležitě zaznamenává primární výskyt zkoumaných adverbíalií v kvalifikační škále, neboť v případě prezentační škály se mohou vyskytnout ve funkci rématu v pouze v prezentační škále rozšířené (s. 22). Zde se též uvádí, že jsou tyto případy traktovány na příslušných místech analytické části, avšak explicitně o nich tato část nepojednává. Může autorka ze svého materiálu uvést nějaký doklad rozšířené prezentační škály s rematickým adverbíaliem?

Pokud jde o pozici, autorka rozlišuje tři základní: počáteční (*intial* [sic]), mediální a koncovou (s. 34). Z nich je dostatečně definována pouze počáteční (pozice před podmětem), kdežto mediální *the adverbial occurs between the subject and the nominal part of predication* (?) a koncová *the adverbial follows all the obligatory elements of the clause*. Na s. 42 je sice rozlišena pozice *penultimate* a *final*, avšak celkově se k tomu v rozboru nepřihlíží.

Vlastní rozbor v analytické části postupuje ve všech čtyřech podsouborech konsistentně od realizační formy, podtypu sémantické role a pozice k aktuálněčlenskou funkci a míře korespondence mezi zkoumanými jazyky. Zvláště jsou vykládány případy obsahující více než jedno zkoumané adverbíale. Výsledky výzkumu jsou pěkně shrnuty v závěrečné kapitole. Přestože tematická koncová temporální určení v angličtině převládají, i lokální zde tuto funkci mají dost často (zejména v důsledku *here* a *there*; v případě temporálního *now* jsou zajímavé případy vynechání v češtině, aniž se tím výrazně poruší sémantická struktura; velmi zajímavé je řešení koncového rematického *now*, jehož funkce je v angličtině vyznačena graficky verzálami - jinak by bylo interpretováno tematicky - a v češtině fokalizátorem *právě*, ač by pozice sama stačila, s. 37). Podle očekávání tematická adverbíalia v koncové pozici jsou jen rys angličtiny, v češtině stojí v pozici počáteční nebo mediální. Obecně největší shoda mezi angličtinou a češtinou byla zjištěna v iniciální pozici a tematické funkci, anglická koncová tematická adverbíalia často odpovídala českým tematickým mediálním, což svědčí o variabilním pořadí prvků tematické sekce v tomto jazyce.

Nedostatky předložené práce kromě nepřesných formulací a nesrovnalostí v uvádění kvantitativních údajů spočívají v chybných určení AČV struktury; rozdíly v AČV české a anglické struktury jsou komentovány jen v případě reflexe jedné české klauze dvěma klauzemi anglickými, nikoliv v rámci jedné klauze, viz dotazy a poznámky k jednotlivostem.

Dotazy a poznámky k jednotlivostem:

Dotazy k rozšířené prezentační škále a vymezení mediální pozice byly zmíněny výše.

1. Jak se má rozumět výkladu obligatorních a fakultativních predikačních adjunktů na s. 16?
2. Jan Firbas byl žákem Viléma Mathesia? (s. 19)
3. Která monografická studie o scénických adverbíaliích (Horová, Dvořáková) byla pro téma práce relevantnější?
4. Jak je to s rematickým adverbíaliem v jiné než koncové pozici? na s. 38 se uvádí, že jsou nekoncové dva doklady (v značně nejasné formulaci), avšak na s. 40, že všechna koncová temporália byla rematická. s. 39: v tabulce 5 se uvádí 42% iniciálních tematických časových určení, v posledním odstavci na téže straně se mluví o 38%.

s. 42: tabulka 8 uvádí 100% korespondujících pozic a 24% nekorespondujících; podle absolutního počtu dokladů (38 korespondujících) je to 76%.

s. 49: tabulka 10: rematická lokální určení 62%, tematická 38%; v následujícím odstavci je to opačně.

Chybné určení AČV struktury podle chybného českého překladu: **ES 24** *in these hearings* určeno jako koncové Rh: *our laws strongly favor the presence of the parents in these hearings (Th)*/ *v našich zákonech se dává přednost přítomnosti rodičů na přelíčeních*; **ES 43** *went over to Wif's house for coffee* / *šli na kávu k Wifovi*: v anglické větě je vlastní Rh *for coffee*, ne *to Wif's*, v české naopak; jiné AČV v A a Č: **CS 24** *které jen krátce ulpívaly na zemi* (Rh)/ *they lay on the ground only briefly* (Rh) - překladatel nezohlednil AČV funkci českého slovosledu; **CS 21** chybné určení AČV funkce: *Postup ... popsál nejvěcněji ve své autobiografii osvětimský velitel Hesse - is most factually described in his autobiography by the commandant of Auschwitz: in his autobiography* určeno jako mediální téma, jde však o složku tříčlenné rematické sekce *nejvěcněji ve své autobiografii osvětimský velitel Hesse* (posesivum je zde kataforické, ale ani anafora by funkci neměnila); **ET 38** *in the evening* určeno jako koncové / mediální Rh *The people too were changed in the evening / I lidé byli v tom večeru jako proměnění* - ač jde očividně o téma; aj.

Jazyk: v celku na dobré úrovni, chyby v předložkách (např. s. 12, common feature for these, s. 23 amplification for the semantics, s. 17 behind the spatial ones), v členech (např. s. 23 without the respect to the position, s. 71 this time proportion of particular forms), v interpunkci (např. s. 19 čárka před whether, s. 23 před that), ve volbě výrazu (např. s. 45 the distinction is uneasy, s. 28 occurred to be relatively seldom), opakovaně v užívání it ve větách typu as it has been already mentioned) aj.; překlepy jsou ojedinělé (viz výše *intial*).

Závěr:

Pozitiva a negativa předložené práce byla uvedena v předcházejících odstavcích. Celkově ji hodnotím jako splněný diplomový úkol. Vypracování je zdařilé především po stránce metodologické: výklad je podán konsistentně a přehledně. Nedostatky ve zpracování se týkají AČV struktury jednotlivých případů a nedůsledné kontroly uváděných kvantitativních údajů. Výsledky práce splňují vytčený cíl a přinášejí přínosné poznatky, zejména pokud jde o AČV funkci koncových prostorových určení v angličtině a mediální pozici tematických adverbialíí v češtině. Diplomovou práci Adély Kunstové doporučuji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji hodnotím až známkou velmi dobrou.

V Praze 9. září 2013

prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.